

KAZAK KÜLTÜRÜNDE “YEDİ ATA” KAVRAMI VE YEDİ KUŞAĞA KADAR EVLİLİĞİN YASAKLANMASI GELENEĞİ*

The Concept of "Zheti-Ata" and The Prohibition of Marriage up to Seven Generations in Kazakh Culture

Ass. Prof. Dr. Gulnar KOZGAMBAYEVA**
Ass. Prof. Dr. Meruyert YEGIZBAEVA***
Ass. Prof. Dr. Akzhamal URAZBAYEVA****

ÖZ

Kazak halkında yedi kuşağa dâhil olan insanlar yakın akraba olarak kabul edilmiş ve bu yedi kuşağın kendi aralarında evlilik gerçekleştirmesi yasaklanmıştır. Kazak halkının geleneksel akrabalık anlayışı içerisinde yedi ata (yedi kuşak), erkeğin soyunun devamının toplumsal bir norm olarak kabul edildiği bir sistemdir. Kazak halkı kendi içinde üç “cüz”e, yani üç kola bölünür. “Yedi ata” sistemi “ata”, “ake”, “bala”, “nemere”, “şöbere”, “şöşpek”, “nemene” olarak adlandırılan bir soydan türeyen sülale üyelerinden oluşur. Bu üyelerin nesilleri bir atanın çocukları sayılır ve yedi kuşak üyeleri kendi aralarında evlilik yapmazlar. Kazak toplumunda “yedi ataya” kadar kendi soyunu bilmek, her insan için zorunluluktur. Yedi kuşak tamamlanana kadar kız verip kız almanın yasaklanması, Kazak toplumunu soyun bozulmasından, soy ve genetik özelliklerinin kaybolmasından korumuş ve bu nedenle Kazak halkının büyükleri bir soyda yedi kuşak yetişip büyüyene dek akrabalık bağlarına dikkat etmiştir. Sekizinci kuşaktan başlayarak yeni “ru” (soy) ismi belirlenir. Bunun için, o soyun büyükleri ve kadınları, halk başkanları soy üyelerini davet edip, boz kısrak kesip dualar eder ve yedi kuşağı doldurdıkları için bundan böyle o soyun kendi içinde kız alıp vermesine, dünür olmalarına izin verirler. Bu makalenin temel amacı, Kazak halkının diğer Özbek, Türkmen gibi bazı Türk soylu halkların aile kurma ve evlenme geleneklerindeki benzerlikleri ve akrabalık sistemindeki yedi ata, yedi kuşak geçmeden akraba evliliği gerçekleştirilmemesine geleceğini yaşatma konusundaki gelenek ve uygulamaları tanımlamak ve analiz etmektir. Akraba evliliklerinin getirdiği sağlık sorunlarını önlemede önemli bir geleneksel anlayış olan kan saflığının korunması meselesi, sadece Kazak halkının değil, bütün halkların nesillerinin sağlıklı olması ve geleceklerinin güvenceye alınması açısından çok önemlidir, çünkü akraba evlilikleri birçok genetik hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Günümüzde tıp bilimi de bunu araştırmaktadır ve kanıtlamaktadır. Bu nedenle, genetik tahribattan korunma, genetik özelliklerin ve kan saflığının korunması, günümüzdeki güncel sorunlardan biridir. Makalede, XIX-XX. yüzyıllardaki Rus gezginleri ile bilim adamlarının tarihi, etnografik çalışmalarına; masal, efsane ve destanlara dayanarak Kazakların yedi kuşak tamamlanana kadar kız alıp vermeme geleneği ile aile kurmada korudukları en önemli kurallara değinilir. Araştırmada yedi kuşak ve yedi kuşak tamamlanmadan kendi aralarında kız verip, kız alıp dünür olmaya izin verilmediği ve bu şartı bozanların ise “kan karıştıran” olarak bilinip, onlara çeşitli cezaların uygulandığı konusu da ele alınmaktadır. Çalışmada akrabalık sisteminde yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme, akraba evliliği yapmama geleneğinin korunmasını gerektiren bazı tarihsel ön koşullar gözden geçirilip örnekler verilmiştir. “Yedi ata” sistemine açıklık getirilip bir sınıflandırma yapılmıştır. Kazak halkında bu geleneğin oluşumun tarihi ile onun bugüne kadarki korunması meselesi de incelenmiştir. Kazak halkının bir soy içindeki yedi kuşak ve yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme meselesiyle ilgili Kazakların “cüz”lerine (büyük, orta, küçük) dâhil olmayan Koja ve Töre adlı boyun konuyla ilgili özellikleri ele alınmıştır. Araştırmanın ana bölümü birkaç çözüme dayanılarak incelenmektedir. Öncelikle, karşılaştırmalı tarihi yöntem kullanılarak Kazak bozkırının çeşitli bölgelerinde yaşayan Kazakların yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneği araştırılmış ve onları esas alarak tarihi açıdan diğer Türk boylarıyla (Özbek, Türkmen) karşılaştırılarak ortak ve farklı yönleri belirlenmiştir. İkinci olarak, sistematik bir yöntemle yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneğini bozduklarında uygulanan cezalar hakkındaki verilerde etnografya ile ilgili alanların (linguistik, folklor) bilgi ve verileri kullanılmıştır.

* Geliş tarihi: 27 Nisan 2019 - Kabul tarihi: 15 Mart 2021

Kozgambayeva, Gulnar; Yegizbaeva, Meruyert; Urazbayeva, Akzhamal. “Kazak Kültüründe “Yedi Ata” Kavramı ve Yedi Kuşağa Kadar Evliliğin Yasaklanması Geleneği” *Milli Folklor* 129 (Bahar 2021): 45-57

** Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Tarih, Arkeoloji ve Etnoloji Fakültesi, Almatı/Kazakistan, gulnar.kozgambayeva@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-0637-5044.

*** Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Tarih, Arkeoloji ve Etnoloji Fakültesi, Almatı/Kazakistan, egyptbaevamk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3338-291X.

**** Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Arkeoloji ve Etnoloji Fakültesi, Almatı/Kazakistan, akzhamal.m@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0238-2933.

Anahtar Kelimeler

Kazak, gelenek, evlilik, tabu, ceza, yedi-ata.

ABSTRACT

In the Kazakh people, people belonging to seven generations were considered as close relatives and these seven generations were prohibited from marrying among themselves. In the traditional consciousness of the Kazakh people "zheti-ata" which means "seven grandfathers" in Kazakh, is a system for spreading male lineage. The Kazakh people are divided into three "zhuz"es (tribal divisions). The system of seven generations consists of members of one clan; "ata", "ake", "bala", "nemere", "şöbere", "şöpşek", "nemene". People who have a common seventh ancestor are considered the children of the same father, and they are not allowed to marry each other. In Kazakh society, knowledge of the names of the seven ancestors is mandatory for every person. The prohibition of marriage up to seven generations protected the Kazakh society from incest and loss of generic and genetic qualities. Therefore, the elders of the Kazakh people maintained family ties until seven generations grew up. Starting from the eighth generation, a new name was determined for "ru" (clans). For this reason, elders, judges, and heads of this clan invited members of their lineage, slaughtered the white mare, prayed, and since the seven generations are completed, they gave permission for this line to be married. In some Turkish noble peoples such as Uzbeks and Turkmens, the main aim of this article is to determine and analyze the similarity of the Kazakh tradition of creating a family, as well as to identify the features of the tradition of the prohibition of marriage up to seven generations in comparison with other. Since family marriages lead to the emergence of many genetic diseases, the problem of maintaining blood purity, which is an important traditional understanding in the prevention of health problems, is very important not only for Kazakhs but also for the health and future of generation of all peoples. These days, medicine also investigates and proves this fact. That is why, protection from genetic damage, preservation of genetic characteristics, and blood purity are some of the actual problems, that need to be studied. The article, based on the historical and ethnographic works of Russian travelers and scientists of the XIX - XX centuries, as well as on fairy tales, legends, and epics, examines the Kazakh tradition of the prohibition of marriage up to seven generations and some of the most important rules for creating a family. The study also discusses the various punishments that are imposed on those who break the ban of marriage up to seven generations. Such people are known as "blood spoilers". The study examines some of the historical prerequisites that demand the preservation of the tradition of the ban of marriage up to seven generations. Examples are also provided. The "zheti-ata" system has been refined and classification has been made. The history of the formation of this tradition among the Kazakh people and the issue of its preservation to these days are also considered. The article analyzes the tradition of prohibiting marriage up to the seven generations among the Kojas and Tore clans that do not belong to the Kazakh traditional tribal divisions (Senior Zhuz, Middle Zhuz, Junior Zhuz). The main part of the research is analyzed using several methods. The first one is a comparative historical method. Using this approach, the tradition of the prohibition of marriage up to seven generations of Kazakhs living in different regions of the Kazakh steppe was studied, and based on this, from a historical point of view, the common and different sides of these traditions were compared with other Turkic tribes (Uzbeks, Turkmens). The second one is a systematic method. The data on ethnography and related disciplines (linguistics, folklore) was used to study the issue of punishment for violation of marriage prohibition up to the seven generations.

Key Words

Kazakh, tradition, marriage, taboo, punishment, zheti-ata.

Giriş

Kazak halkında bir kişinin baba, anne ve eşi yanında olmak üzere üç ailesi olduğu kabul edilir. İşte bu üç aile içinde kendi babası ve annesi tarafındaki akrabalarından hiçbir zaman kız alıp verilmez, onlarla dünür olunmaz. Kazak halkının büyükleri, yüzyıllarca soyun bozulmamasını ve böylece halkın genetik özelliklerinin kaybolmamasını düşündüğünden yedi kuşak geçene kadar dünür olmama geleneğine uymuş, soylarındaki kanın saflığını korumuşlardır. Aksi durumda ortaya çıkan genetik hastalıklar, nesilden nesle geçmekte ve kan saflığının bozulduğunu göstermektedir. Kazakların bu geleneği dünyada yaygın olmayan bir uygulama olduğundan konu kültürel ve etnografik araştırmalar açısından büyük önem arz etmektedir. Uzak akrabalık sistemine farklı bir nitelik kazandıran

en önemli özellik, yedi ceddini bilmek ve yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneğine uymaktır.

XIX-XX yüzyıllardaki Petr Makovetskiy, Georgi Zagriyajski, Nikolay Malışev, Sergey Rudenko, Saul Abramzon ve Aleksi Levşin gibi Rus araştırmacıları ile etnograf bilim adamlarının çalışmaları Kazak bozkırının bütün bölgelerinde yerel halkın nikâh ve aile durumuyla ilgili kaynaklarda yedi ata, yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneğinin korunduğu hakkında veriler mevcuttur. Bunun yanı sıra, İbray Altınсарın, Hale Arğınbayev, Seydin Bizakov, Kasımhan Begmanov ve diğer bilim adamları ile araştırmacılar çalışmalarında geleneksel ailevi âdetlerle inançlar konusu ele almış ve etnografik açıdan gelenek ve göreneklerle ilgili çeşitli meseleleri incelemişlerdir. Adı geçen bilim adamlarının çalışmaları, yazılı verilerle etnografik kaynaklara dayanılarak dünür olup kız alıp verme hususunda tüm Kazak toplumunun ortak değerlerinden biri olan akrabalık bağları açısından aradan yedi ata geçmeden, yani yedi kuşak doğup büyümeden kız alıp vermeme kuralı ve bu kuralı bozanlara uygulanan ceza türleri de ele alınmıştır. Bu çalışmada “Ayazbiy” masalındaki yedi atayı açığa kavuşturma meselesi ve “Kalkaman ile Mamır”, “Karagöz” gibi aşk destanlarındaki yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneğine uymayanlara uygulanan ceza türlerine örnekler verilerek konunun sözlü gelenekte nasıl işlendiğine de açıklık getirilecektir.

Araştırmanın bilimsel teorik ve metodolojik temellerini belirlemede karşılaştırmalı tarihsel, nesnel analitik ve eleştirel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarını ortaya koyarken, analiz yöntemleri, nitel veri analizi kullanılmıştır.

Yedi Ata Kavramı

Kazaklarda, her fert kendi ulusunun değerlerini korumak için öncelikle kendisinin kim olduğunu öğrenmiş; kendi halkına, doğup büyüdüğü ortamına kendinden önceki büyüklerinin buldukları katkıları, yaptıkları faaliyetleri, gösterdikleri kahramanlıkları örnek alarak nesilden nesle ulaştırmıştır.

Ziya Gökalp’in tabiriyle *yedi ata* tabiri yedinci göbeğe kadar ulaşan dedelerdir. “Ben kızımı yedi kat yabancıya veririm”, “yedi kat yabancıdan kız alırım” gibi halk arasındaki sözler bunu göstermektedir (Gökalp 2009:142). Ayrıca eskiler “*Yedi atasını bilmemek, düşüncesizliktir*”, “*Yedi atasını bilen erkek yedi ili düşünür*” demişlerdir (Kaydar 2009:456).

Kaynaklarda yer aldığı üzere, Kazaklar *akrabalık ilişkilerine büyük önem verip birlik ve beraberliklerini korumuşlardır. Yedi ata geleneği, akrabaların birbirlerine olan saygı ve sevgi, birlik, namus ve insanlık gibi haysiyetlerini korumalarının dayanağı olmuştur* (Bizakov 2000: 48-49).

Yedi ata geleneğinin uygulanmasının yanı sıra, yedi nesil uzak yabancılarda da bazı değerler aranmıştır. *Geçmişte Kazak halkının şanlı kişileri her zaman çocuklarına başka bir soyun, kabilenin kendileri gibi tanınmış kişilerinin kızlarını istemeye çalışmışlardır. Nikâh kıyma, kız isteme ve damat edinme kuralları sıkı bir şekilde gözetilmiştir. Bu nedenle de Kazaklar, çocuklarını erken yaşlarda evlendirmiştir* (Arğınbayev 2008:171).

Erkek çocuklarını genç yaşta evlendirme geleneği, onları istenmeyen davranışlardan ve kötü alışkanlıklardan uzak tutma, bu yolla da soylarını sağlam ve güçlü kılma anlayışına dayanmaktadır. Bununla birlikte halk, erken dönemlerde, yani savaş ve istilaların hâkim olduğu zamanlarda çeşitli halklar arasında sık sık meydana gelen çatışmalarda daha çok erkekler hayatlarını kaybettiği için, o soyu devam ettirmek ve yetiştirip çoğaltmak amacıyla da çocuklarını genç yaşta evlendirmiştir.

Kazakların güçlü bir ataerkil aile kimliği vardır. Eski çağlardan beri göçebe hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmış olmaları ve nesilden nesle göçebe hayatı devam ettirmeleri ataerkil aile tipini gerektirmiş ve sürdürülmesine sebep olmuştur.

Seydimbek, Kazak halkının akrabalık ilişkileri hakkında şu bilgileri vermektedir:

Kazak hakkında bütün aile türleri akrabalık ilişkilerine dayanmaktadır. Kazak akrabalık sisteminde, öncelikle yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneği korunmuştur. Bu geleneğin yaşatılmasına neden olan birkaç tarihî ön koşul vardır. Bunlar öncelikle, insan soyunu asilleştirmek, yani neslini geliştirmek amacıyla ilgilidir ve ikinci olarak göçebe yaşam tarzı süren Kazak toplumunu sosyal ve siyasi, manevi-kültürel açıdan birleştirici bir yaklaşım ilkesi izlemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu ilkeler, nihayetinde, göçebe yaşam tarzı süren geleneksel Kazak toplumunu oluşturup Kazak etnik kökeninin birliğini korumuştur (2008:171).

Kazak toplumunda insanın soyuna, baba ve dedelerindeki ünlü kişilere önem verilmiştir. Soyulluğu ve asaleti üstün tutmanın vazgeçilmez ilkesi, iki gencin nikâhı kıyılırken kökenine, soyuna çok dikkat edilmesidir. Eski çağlardan beri, evlenecek olan gençler kendi aralarında anlaşmadan ve evliliği onaylamadan önce hangi soydan olduğunu öğrenip açığa kavuşturmuşlar ve “O nasıl bir ailedendir? Babası kimdir, nasıl biridir? Onun soyu ve ataları kimlerdir?” şeklinde sorular sormuşlardır.

Çin’de yaşamış Kazak asıllı etnograf Jagda Babalıkulı bu konuda Begmanov’la yaptığı sohbette, *Kazakistan’ın Altay bölgesinde yaşayan Böstek adlı sal-seri (halk şairi) Altay bölgesine gidip Mami’nin kızını ister. Yerel Kazaklar ve arkadaşları, “Kazak topraklarındaki Altay’da kız kalmamış gibi, gelini Aşağı Altay’dan aramanızın sebebi nedir?” diye sormuşlar. O anda Böstek, “Soylu atanın kuşağından asil bir nesil görür müyüm diye beklemiştim” şeklinde cevaplandırmış demıştır (Begmanov 2010:99)*. Halk şairinin cevabı, geleneğin amacının ne olduğunu gösterir mahiyettedir.

Kazak büyükleri, yedi atasına bakarak kim olduklarını belirlemekle yetinmemiş, “kızı yedi nehirden geçirerek al” diye, eş seçerken onun kökenini, soyunu kontrol edip almak gerektiğini çok önemsediklerini vurgulamışlardır. Bu bağlamda, Buhar Jırav’ın aşağıdaki şiiri de bu anlayışa bir örnektir:

*Kalın malı arzan dep,
Jaman katın almanız.
Jabıdan aygır salsanız,
Javğa miner at tumas.
Jaman katın alsanız,
Topka kirer ul tumas...*
(Mağavin 1970:151).

Başlık parası azmış diye,
Kötü kadın almayın.
Jabı¹ aygırı katsanız
Düşmana binecek at doğmaz.
Kötü kadın alsanız,
Topluma girecek oğul doğmaz.

Geleneksel Kazak toplumunda yer alan, “asil aileden gelmiş”, “iyi soylu”, “asil delikanlı”, “asaletli aileden”, “köklerine çekmiş” gibi söz ve düşüncelerden, insanın soy-sopuna, kökenine büyük önem verildiği anlaşılmaktadır.

Evliliğin ön koşulu olan yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme geleneği, Kazak toplumdaki akrabalık ilişkilerinin genişlemesinin en önemli nedeni olmuştur. Bu şekilde herhangi bir Kazağın yabancı olan başka bir Kazak ile akrabalık bağları oluşmakta ve tanışıklık çemberi genişlemektedir. Kan bağı taşıyan akrabalık sistemi Yedi atadan başlar ve on beş ila yirmi ataya kadar ulaşır. Bir soyun çocuklarına yakınlığı açısından sadece yedi atayı (kuşağı) geçince kendi aralarında evlenmelerine izin verilir. Kendi nesline yedi atasını tanıtmak ve öğretmek, babadan oğula devam edegelen Kazak halkının terbiye geleneğidir. Bu durum göstermektedir ki kan ve akrabalık açısından bakıldığında genetiğin önemini Kazak halkı erken dönemlerden itibaren anlamış ve sıkı bir şekilde uygulamıştır (Kenjeahmetulı 2010:28).

Kazak halkı ülkesine, atalarına, gelenek göreneklerine saygı duyan ve değer veren halklardan biridir. Bu özelliklerini, yedi sayısı ile da ilişkilendirmişlerdir. Kazakçada “Jeti atasın bilgen ul jeti jurtın kamin jeydi” (yedi atasını tanıyan oğlan, yedi ilin yardımına koşar ve ilgilenir) diye bir söz vardır, yani herkesin kendi yedi atasını bilmesi şarttır. Yukarıdan aşağıya doğru sıralayarak sınıflandıracak olursak,

1. Ata,
2. Ake (baba),
3. Bala (çocuk),
4. Nemere (torun),
5. Şöbere (torunun çocuğu),
6. Şöpşek (torunun çocuğunun çocuğu),
7. Nemene (torundan sonraki 7. kuşak) şeklinde bir soyağacı ortaya çıkmaktadır.

(Kazaktar 1998: 66). Bu sıralamadan sonraki soyla ilgili isimler, tuajat (bir atadan türeyen ve altıncı kuşak olan nemeneden doğanlar), jurajat (nemeneden sonraki akrabalık bağı taşıyan insanlardır ve Kazak geleneklerine göre onlardan doğan çocuklar birbirleriyle evlenebilirler), jegjat (akrabalık bağları olmayan, kendi aralarında evlilik yapabilen uzak akrabalar), jamağayın (yedi kuşak sonrasını oluşturan akrabalar) şeklinde devam etmektedir (Kaydar 2009: 324, 327).

Yedi ata sisteminde, çocuk kendisinden başlayarak babasının, büyükbabasının, dedelerinin ve diğer yedi büyüğünün isimlerini küçük yaşlardan itibaren ezberleyerek yetiştir. Bu soydan olan kuşaklar, bir babanın çocuğu olarak kabul edilir. Diğer taraftan, çocuktan olan nesil babadan aşağı doğru süregider (Malğajuli 2017:97).

Kazak halkında akrabalıkla ilgili bilgiler erkekler tarafından toplanır ve o erkeğin babasından başlayarak nemenesine (torundan sonraki 7. kuşak) kadar yedi ataya, yani yedi kuşağa kadar sıralanır. Son kuşakları Kazakların “şöpşek” veya “nemene” diye adlandırmasının da bir anlamı vardır. Örneğin, “nemene” şeklindeki adlandırma, “ne olduğu belirsiz” anlamına da geldiği için, nasıl bir şey diye soru sorar gibidir. “Şöpşek”in anlamı ise oldukça açıktır, çünkü Kazaklar ağacın kuruyup, kırılan ince dallarını şöpşek diye adlandırmışlardır. Bu kavramlar, bir soy içinde yedi kuşak doldurulduğu zaman, sekizinci kuşağın akrabalık anlamını kaybettiğine, onların arasındaki akrabalık ilişkilerinin koptuğuna işaret etmektedir. Bu adlandırmanın anlamı, yedinci kuşaktan itibaren doğanların yad, yani yabancı olduğunu bildirmektir (Arğımbayev 1973:58).

Kazaklar bir kişinin akrabalık soyu hakkındaki bilgileri Kazak şecere tarihinden, bilimsel açıdan ise geneoloji yoluyla öğrenebilmektedir. Akrabalık bağlarla özellikleri ayırtabilmek, Kazak halkının manevi kültürünün önemli belirtilerini oluşturmaktadır. Kan saflığı ile nesillerin sağlığı, yedi ata bilgisi ile sınırlı değildir. Kendi soyunu ve geçmişini bilen kişi, kendi nesline ve geleceğine de büyük bir sorumlulukla yaklaşır. Her baba çocuğuna yedi atasını öğretip onların yaşamlarını, cesaret ve bilgeliklerini, özverilerini örnek vererek çocuğunu eğitir. Bu şekilde yetiştirme yoluyla ülkesini, topraklarını, soydaşlarını, yöneticisini ve akrabalarını seven cesur bireyler ortaya çıkar.

Kazaklar, “Jılkı jeti tegine tartıp tuvadı” (Yıllık yedi soyuna çekerek doğar) diye, atları örnek vererek insanın da soyuna çekerek doğduğunu belirtip “Birev akege tartıp tuvadı, birev akeden artıp tuvadı” (Bazıları babasına benzeyerek doğar, bazıları da babasının meziyetlerinden üstün olarak doğar) demiş ve neslinin olabildiğince iyi meziyetlere sahip olarak doğmasını dilemiştir. Yedi ceddini ve geçmişini iyi bilmenin insanın görgüsüne etkisi büyüktür. Bir Kazak çocuğu, babasına kadarki akrabalık geçmişini iyi bilip halk geleneklerine göre, akrabalık ilişkilerindeki yasal yükümlülükleri ve evlatlık görevini yerine getirmekle yükümlüdür (Tabıldı 2005:234).

Kazaklarda Yedi Ata Geleneğinin Kökeni Hakkındaki Efsane

Bir efsaneye göre, “yedi ata” geleneği Kerey ile Janibek Hanların devrinde ortaya çıkmıştır. Janibek Han’ın danışmanı ve söz ustası Jirenşe ağır bir şekilde hastalanıp yataklara düşmüştü. Han, yakınlardaki tüm tanınmış şifacı ve baksıları çağırılmış, ancak hiç-biri Jirenşe’yi tedavi edememiş. Sonunda ünlü Öteboydak adlı bir şifacının olduğunu öğrenmiş ve onu davet etmiş. Öteboydak’ın tedavisinden sonra Jirenşe iyileşmiş. Janibek Han, şifacıya minnettarlığını ifade etmiş, ne tür bir hastalık olduğunu ve tedavisinin ne olduğunu sormuş. Şifacı, kalıtsal hastalıkların tedavisinin çok zor olduğunu ve bunu önlemek için “yedi ata”ya kadar akraba evliliği yapılmaması gerektiğini belirtmiş. Janibek Han, Şifacı Öteboydak’ın söylediklerini dikkate almış ve halkın yedi kuşağı doldurana kadar evlenmesini yasaklamış (Elemes vd. 1996:41-42). Ayrıca tarihte Esim Han’ın, *yedi kuşak dolana kadar gençler birbirleriyle evlenemezler. Bu kararnameyi ihlal eden herkes ölüm cezasına çarptırılacak* (Kazaktar 1998:66). şeklinde bir kararname çıkardığı da bilinmektedir. O zamandan beri, bu temiz soyu devam ettirme anlayışı, Kazak halkının değerli bir geleneği hâline gelmiştir.

Yedi Ata Geleneğinin Edebiyata Yansıması

“Yedi ata” geleneğindeki asalet ve saflık günümüze ulaşan “Ayaz Biy” masalında da yer almaktadır.

Günlerden bir gün Han Ayaz Biy’e: – Beni bir hesaba çeksene, kaç kuşaktan beri han soyundanmışım? der. Ayaz Biy: – Olur efendim! Siz, sıradan bir kimseden doğarak han olmuşsunuz, soyunuzda han yoktur, der. Han :- Hayır, yanlış söylüyorsunuz! Benim soyum yedi kuşaktan beri han olmuş. Beni saymıyorsun diğer altı ceddini de mi saymıyorsun diye öfkelenir. Bunun üzerine Ayaz Biy: –Hayır efendim! Sizin soyunuzda sizden başka han yoktur. Siz sıradan bir fırıncının oğlusunuz, der. Han ne diyeceğini şaşırır ve annesini çağırıp gerçekleri söylemesini ister. Çaresiz kalan annesi, kendisinden önceki on dokuz karısını kız doğurduğu için hanın öldürdüğünü ve canından olmamak için aynı dönemde erkek çocuğa hamile olan saraydaki fırıncının karısıyla gizlice anlaşır, bebekleri değiştirdiğini itiraf eder. Han: – Vay, benim fırıncının oğlu olduğumu nasıl bildiniz, der. Ayaz Biy: – Ben iyi de kötü de olsam, sizin evinize gelen misafirdim. Hanların yiyebileceği güzel yiyecekler yerine ekmekle çorba yedirip beni çok şaşırttınız. Soyunuza çektiniz. Sizin soylu bir han olmadığınızı bu hareketinizden fark etmiştim, der (Babalar Sözi 2011: 12-13).

Bu masalın, insanın soyuna çekerek doğacağı ve kişinin davranışlarının soyunun kökeni konusunda net bir fikir verdiği konusunu işlediği görülmektedir.

Genetik Bilimi Açısından Yedi Ata Geleneği

Kazaklar, aynı kandan olanlar ile yakın akrabalar arasında evlilik yapıldığı takdirde, çocuklarının sakat ve zayıf doğacakları şeklinde güçlü bir inanişe sahiptirler. Bu inanışın doğruluğu modern tıp araştırmalarıyla kanıtlanmıştır. Bu konuda emek sarf eden şair ve etnograf Begmanov şunları söylemektedir;

Modern tıp aynı soydan olanların kanının yedi kuşağa kadar korunduğunu kanıtlamıştır. Tıp, baba kanının çocuğa % 50, toruna % 25, torundan olan çocuğa (şöbereye) % 12,5, şöpşeğe % 6,25, nemeneğe % 3,125, jürejata % 1,256, tuajata % 0,78 oranında geçtiğini ve ondan sonraki kuşaklarda baba kanının olmadığını belirlemiştir. Yedi kuşağa kadar kanı karışmayan neslin güçlü, zihinsel olarak gelişmiş olduğunu hayat da kanıtlamaktadır (2010:117-119).

Niçin Kazaklarda yedi kuşağa kadar kan karıştırmama geleneği, yani kız alıp vermeme geleneği korunmuştur? Bunun anlamını I. Altınсарın,

Aynı kandan olan akrabalar evlendiği takdirde öncelikle, onların zihinsel olarak sağlıklı bir çocuğu olmaz, doğduğu durumda da çocuk kısa yaşar ve sayısı bir veya

ikiyi geçmez. İkincisi, kardeşler ve akrabalar arasında müstehcen, hoş olmayan davranışlar yaygınlaşıp birlik ve dayanışma bozulur. Akrabalık bağları yedi kuşağı doldurduktan sonra, eskiden akraba olan iki soy bu bağlarını sağlamlaştırıp tekrar dünün olabilir. Bu gelenek sayesinde halkın birliği muhafaza edilir. şeklinde açıklamıştır (1870:101).

Bu açıklamadan akraba evliliğinin yasaklanmasının genetik yapıyı korumak kadar ahlaki yapıyı korumak açısından da önemli olduğu anlaşılmaktadır. S. Bizakov;

Yedi kuşağa kadar kan karıştırılmaması geleneği, halkın soy saflığı ve nüfusun genetik tohum olgunlaşması için de gerekli olan, eğitim değeri büyük ve mükemmel bir gelenektir. Yedi ata geleneği, akrabaların saygı ve birliğini, namus ve ahlakını korumalarının anahtarı sayılmış ve akrabalar soy saflığını bozup evlendikleri takdirde kesinlikle cezalandırılmışlardır.

diyerek Altınсарın ile aynı fikirleri paylaşmaktadır (2000:51).

Yedi Kuşağı Doldurma Kutlamaları

Kazakların etnik kültüründe, yedi kuşağı doldurup büyüyen ve çoğalan soyların bir kabileye ulaşmasını törenle kutlama geleneği yaşatılmıştır. Bu konu hakkında Zeynep Ahmetova,

Her Kazak yedi ceddinin hayatını bilmekle en az iki yüzyıllık bilgiye sahip olur ve nesillerin sürekliliğinin izi korunur. Yedi kuşak geçtikten sonra “Yedi kuşağı doldurduk, ayrı bir kabile olduk» diye herkese ilan edip etrafındaki yedi kabilenin tanımış kişilerini şahitliğe davet eder. Boz kısrak kesilip, kanına ellerini batırıp, «Aramız açılmasın, eskiden olduğu gibi kardeşçe barış ve birlik içinde olalım» diye dualar ederler. Ala urgan kesilir. Sloganı ve damgası belirlenir. Böylece, dünürlüğe giden yollar açılır. “Yedi ata” geleneği, akrabalık birliğinin bozulmaması, soyn saflığının korunması için yapılmış bir yasadır denilebilir.

şeklinde bilgiler öne sürmüştür (2012:168).

Kabilelerden oluşan Kazak toplumu, geneolojii çok bilinçli bir şekilde takip etmiştir. Kazakların sosyal ve siyasi yaşamda, göçebe hayatta, yani bütün alanlarda kendi ilkelere vardır. (Begmanov 2010:389-390). Bunlar, araştırmacılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kendi kökünü, soyunu yedi büyük dedesine kadar bilmek, her insan için bir görev olmuş ve bu bilgisi sayesinde o halkının geleneğini sürdürmüştür” (Nısanbayev 2001:671). “Babası veya dedesi çocuğa yedi büyük dedesinin isimlerini ezberletmekle kalmamış, onların nasıl bir insan oldukları, halkı için yaptıkları hizmetleri, kahramanlıkları, örnek olabilecek davranışları hakkında da bilgiler vermiştir. Böylece çocuğun soy geleneğini sürdürmesi amaçlanmıştır” (Sanik vd. 2016: 495).

Göçebe Kazak toplumunda yedi ceddini bilmek, hayati bir ihtiyaç idi. Yedi atadan üç cüze kadar bir bütün olan akrabalık bağları, yüzyıllar boyunca “Kazak halkı bir atanın çocuğu, bir soydan türemiştir” şeklindeki ilkenin yerleşmesine neden olmuştur. Kazaklar yedi atasını sınıflandırarak bildikleri için, her biri komşu kabilelerle iletişim kurmuştur ve cüzünü, soyunu, yedi atasını bildiği için doğdukları toprakların her bir yerinde kendisini akrabalarının ortasında bulunan dev bir ailenin üyesi gibi hissetmiştir. Sonuçta, büyük bir aile şeklindeki ulusun bir bütün olan hafızası ve birliği kurulmuştur.

Yedi Kuşağa Kadar Kız Alıp Vermeme Geleneği

Kazak hanları Kasım Han ile Esim Han döneminde Kazak halkında halkla ilişkilerin düzenlenmesi için “geleneksel ritüel yasaları” sistemi uygulanır ve her bireyin kişisel, geçim, aile ve evlilik ilişkilerine karşı sorumluluğunun artırılması amaçlanır. Tavke Han döneminde bu yasalara “kun” (bir şeyin değeri) ve “dul” davaları eklenip bu yasalar “Yedi Yargı” diye adlandırılmıştır (Levşin 1832:170-178). Bu kurallar bütünü XIX. yüzyıla kadar Kazaklar arasında sözlü olarak yayılmıştır. Yedi Yargı’nın bir kısmını 1832 yılında

Aleksei İvanoviç Levşin yazıya geçirmiştir. Levşin'in kayda geçirdiği Yedi Yargı varyantında, *kan karıştırılması, idam cezasına tabidir ve ancak ailenin kararı ile değiştirilebilir, çünkü bu tür suçların kararı yabancılara bırakılamaz* denmiştir (1832:170-178). Bu kanun, kan temizliğini koruyan yedi kuşağa kadar evlenmeme ilkesinin güçlü bir dayanağıdır. Kazak halkının egzogamik düzeninin özü hakkında Levşin, *Kazaklar egzogamik düzeni sıkı sıkıya korumakla birlikte bazı zamanlar sadece çok uzak akrabalarla evlenebileceğini ifade ederek bir kabile insanları arasında bile nikâh kıyılmamasını tercih ederler. Örneğin, Jağalbaylı soyundan olan delikanlı evleneceği kızı kendi yakınlarından değil, başka kabilelerden arayarak bulmuştur* demektedir (1832:170-178).

Bunlar fizyolojik ve psikolojik sapmaları ve hastalığa neden olan genetik değişiklikleri önlemek için alınan önlemlerdir. "Yedi Yargı", Kazak halkının yaşam alanı ile tarihi bilgilerine uygun olarak yazılan bozkır kanunudur. (Kazaktın Ata Zandari 2005: 19-34).

Tavke Han kendi döneminde Kazak hanlığının ana kanunu Yedi Yargı'ya bu yasağı resmî olarak bir madde halinde dâhil etmiştir. Yedi Yargı'nın evlilik ilişkileri hakkındaki bir maddesinde, evlenecek çiftlerin ergenliğe erişmiş olmasıyla birlikte yedi kuşağı doldurmamış ve akrabalık içi ilişkide olmamaları talep edilmiştir (Öserulü 1995:36).

Orta Cüz boyuna ait Kazaklar içindeki Kökmürin kabilesinde akraba evliliği yapılmaması konusundaki bu düzen, çok ciddi bir şekilde korunmaktadır. Sırderya bölgesini mekân edinen Kazak kabileleri arasında Kızılorda, Sırderya ve Şiyeli civarında yaşayan Kıpçak kabilesinin Kökmürin soyunda kız alıp verme ve dünür olma geleneklerinde farklılıklar vardır. Bu konuda XX. yüzyılın sonunda etnografik araştırmalar yapan bilim adamlarının halk içinden topladıkları verilerde,

Aksakalların verdikleri bilgiler ve tarihsel verilere göre, yaklaşık IX-XI yüzyıllarda yaşamış Kökmürin Ata'nın, "Soyum ahirete kadar akraba evliliği yapmasın, yapanlara da hayırlı olmasın. Soyumun önünde başımı eğerek rica ediyorum", şeklindeki duası nesilden nesle ulaşmıştır. Bu soyun birkaç boya bölünmüş nesilleri 12 kuşağı geçse de kendi soyu içinde evlilik yapmadan akrabalık birliklerini korumuştur diye belirtilmiştir (Kudaybergenova vd. 2005:205).

Ibray Altınсарın'ın eserinde, *Kazakistan'ın kuzey-batısını mekân edinen Kazaklar arasında XIX. yüzyılın ikinci yarısında, aradan sekiz kuşak geçene kadar evlilik yapılmamıştır* şeklinde bu geleneğin sürdürüldüğünü gösteren bir bilgi mevcuttur (1870:104).

Geleneğin Bozulması

XIX-XX. yüzyıllarda Kazak bozkırında araştırma yapan Petr Makovetskiy, Georgi Zagryajski, Nikolay Malışev gibi Rus bilim adamları eserlerinde Kazaklar arasındaki Töre ve Koja adlı boyların üç dört kuşak sonrası kızlarının evlenmesine izin verdiklerinden bahsetmişlerdir.

XIX-XX. yüzyıllarda Kazak halkının yaşamı ve aile ilişkilerini ele alan Rus araştırmacıların çalışmalarına değinecek olursak, P. Makovetskiy'in verdiği bilgilere göre, *Kazakistan'ın kuzeydoğusunda daha önceleri yedi kuşağa kadar evlilik yapılmazken, geçen yüzyılın 80'li yıllarında üç kuşaktan sonra evlilik gerçekleştirenler olmuştur* (1886:2).

Bu yöndeki diğer bir bilgi, bilim adamı G. Zagryajsky'nin çalışmasında da bulunmaktadır. Çalışmada, *Sırderya bölgesinde yaşayan Kazaklar arasında, yedi kuşağa kadar evlilik yapılmaması kuralı altında XIX. yüzyılın sonlarına kadar korunmuş olmasına rağmen, üç dört kuşak sonrası evlilik yapıldığı görülmüştür* şeklinde bilgiler mevcuttur (1876:149). Görüldüğü üzere verilen bilgiler, coğrafya adlandırması dışında hemen hemen aynıdır ve birbirini teyit etmektedir.

XX. yüzyılın başlarında da, o güne kadar yayımlanan edebî kaynakları araştıran N. Malışev, "Kazaklar arasında yedi kuşağı doldurmadan evlilik yapılmaması geleneğinin

korunmasıyla birlikte, arada üç dört kuşak sonrası evlenenler de görülmektedir” şeklinde bir bilgi vermektedir (1902:40-41).

Kazak şeceresindeki soy verilerine göre Töreler, Cengiz Han soyundan ve Kojalar Peygamber soyundan olarak bilinmektedir. Töreler ve Kojalar Kazakların cüzlerine (büyük, orta, küçük) dâhil olmamıştır ve kendilerini toplumun diğer üyelerinden üstün gördükleri için başka boylardan kız alıp vermemiştir (Turgunbayev: 2016: 397).

Güney Kazakistan topraklarındaki tüm etnik Kazak grupları arasında ekzogamik aile ve evlilik ilişkileri kurulmuştur. Ancak Kazak halkının alt etnik grupları olarak kabul edilen Koja ve Töre boylarında, endogamik evlenme, yani sadece kendi içinde kız alıp verme formu sürdürülmüştür. Koja ve Töre boyları soyludur, sıradan boylara kız vermemiş fakat onlardan kız almıştır. XX. yüzyılın sonunda Sır bölgesinde etnografik araştırmalar yapan bilim adamları,

Kızılorda bölgesinin Aral, Kazalı, Jalağaş, Sırderya bölgelerindeki Koja'ların evlilik prosedürü aynı bölgeleri mekân edinen Küçük Cüz'ün altı ata Alimulı adlı Kazak boyu ile karışmıştır. Janakorgan bölgesi ile Güney Kazakistan bölgesindeki Kojalarda endogamik evlenme şekli korunmuştur. Buradaki Kojalar Kazak boylarına kız vermese de kız alırlar. Kojalarda üç ata arasında kız alıp verme düzeni vardır. Kojalarda yedi kuşağa kadar çok yakın akraba olarak sayılır, fakat bir anadan süt emmemiş olursa üçüncü kuşak, yani torunların birbirleriyle evlenmelerine izin verilmiştir (Kudaybergenova vd. 2005:204 -205).

şeklinde bilgiler vermektedirler.

Sovyet hükümeti kurulana kadar, göçebe Kazak halkının güçlü bir ataerkil ilişkisi vardı. Bu nedenle karşılıklı akrabalık ilişkileri güçlüydü. Bilim adamı, etnolog Sergey Rudenko'ya göre, *Mangıstav bölgesini mekan tutan Küçük Cüz'deki Aday adlı soydan olan 702 ailenin 542'si (yani %77,2) kendi aralarında evlilik gerçekleştirmişlerdir. Sadece çeyrek bölüğü diğer kabilelerden kız alıp vermişlerdir (1927:19).* Burada verilen bilgilerden Aday kabilesinin endogamik bir kabile olduğunu görmek mümkündür, çünkü onlar yedi kuşağı çoktan doldurmuş olduklarından kendi aralarında dünür olup kız alıp vermişlerdir.

İslam dünyasında ve Türk soylu halklar arasında Kazaklardan başka “yedi ata” ya-sasına uyan çok az topluluk vardır (Bekmanov 2010:122). Bunlardan biri de Bulgaristan'da yaşayan Türk toplumdur. Bulgaristan Türklerinde evlilik çağına eren oğlan için kız aramaya başlandığında kızın diğer özelliklerinden önce, kızın yine Kazak Türklerinde olduğu gibi, yedi kuşak aileden olmamasına, buna ilave olarak da komşu kızı olmamasına da dikkat edilir (Çağınlar 2018: 155).

Karşılaştırmalı olarak Özbek ve Tacik halklarında bu geleneğin nasıl yaşatıldığına değinecek olursak, Kazakistan'a komşu Özbekistan'ın güney bölgesinde XIX yy. sonu ile XX. yy. başlarındaki Özbeklerin evliliğinin endogamik, yani kabile içinde gerçekleştiğini görmek mümkündür. Özbekler, kızı kendi kabilesinden olmayanlara vermemeye çalışmışlar ve “*Suyagimni bulgamayman*” (*kemiklerimi kirletmeyeceğim*), düşüncesine “*kendi kanını kirletmeme, kendi halkına, kabilene hakaret etmeme*” gibi durumlara dikkat etmişlerdir. “*İyi kızı yabancıya vermeyiz*” şeklinde bir düşünceyle başka kabilelere kız vermeyip akraba olan iki genci evlendirirler. *Sadece sütkardeş olmaması şarttır*, diye düşünürler (Şaniyazov 1964: 138). Bunun yanı sıra, Zeravşan'da yaşayan Özbekler hakkında araştırma yapan Dmitri Grebenkin, *Özbeklerde kuzen evliliği yapanlar, yani akraba evliliği görülmektedir* şeklinde bilgi vermektedir (1872:62,65). Burada, Kazaklarda yedi kuşak doldurulduktan sonra dünür olunurken Özbeklerde kızı yabancıya vermemek için üç kuşak sonrası akraba evliliklerinin yapılabildiği görülmektedir.

Tacik halkının gelenek ve göreneklere incelendiğinde, göçebe ve yarı göçebe hayvancılıkla uğraşan Kazaklar ile Tacik halklarının geleneklerinde benzer ve farklı özellikler olduğu görülür.

Tacik halkının XIX. yy. sonu ile XX. yy. başlarındaki evlilikleri endogamdır ve kendi soyundan başkalarına mümkün olduğunca kız vermemeye çalışmışlardır (Abramzon 1964:96).

Tacikistan'da, böyle evlilikler nedeniyle engellilerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Bu sebeple, hükümet özel bir kararname çıkarmış ve kan bağı olan yakın akrabalar arasında evlenmeyi yasaklayan kuralları onaylamıştır (<https://e-history.kz/kz/contents/view/2673>).

Yedi Ata (Kuşak) Geleneğini Bozanlara Uygulanan Ceza Türleri

Yedi kuşak geçmeden akraba evliliği yapanlar, 72-90 kırbaç atılarak cezalandırılmıştır (Zagryajskiy 1876: 172). Yedi kuşak geçmeden evlenenler «kan karıştırmış» sayılmış ve ölüm cezası bile verildiği olmuştur. Bu hüküm aile içinde affedildiği takdirde kırbaç cezasına çevrildiği de vakidir. Yedi kuşak geçmeden evlenenlere uygulanan cezalar farklılık göstermiştir. Bunlar, teris bata (beddua), taşlama, üzerinden hayvanları geçirme, yaşadıkları mekânlardan uzaklaştırma, evcilleştirilmemiş atın kuyruğuna bağlayıp sürükleme gibi cezalardır. Yedi kuşak geçmeden evlenmek isteyen gençlerin meseleleri, kabile liderleri ile aksakallar toplantısında ele alınıp karar verilmiştir. Öncelikle evlenmek isteyen gençler üç ila beş kez uyarılmışlardır. İki genç aksakalların, anne babalarının kararına karşı çıkarak evlendikleri veya kaçtıkları takdirde mutlaka yakalanıp cezalandırılmışlar, hatta bazen idam edilmişlerdir. Çünkü bu, bütün bir kabilenin ar namusuna leke süren, utanç sebebi olan, cetlerinin gelenek göreneklerine karşı çıkan gençler tarafından işlenen çok büyük bir suç olarak kabul edilmiş ve tarihe geçmiştir.

Tobıktı kabilesinde meydana gelen Kalkaman ve Mamır olayı cezalandırılmaya bir örnektir. Şakarım Kudayberdiyev'in "Kalkaman ve Mamır" manzumesinde, *bu olay, 1722'de Orta Cüz Kazakları Sırderya boyunda olduğu dönemlerde yaşanmıştır ve aksakalların rivayet ettikleri şekilde kaleme alınmıştır* diye, gerçek hayat hikâyesine dayanarak yazıldığı belirtilmiştir (Kudayberdiyev 1988:280). Manzumede iki genç birbirini sever ve bir gece Kalkaman, Mamır'ı kaçıtır. Bunu duyan Mamır'ın ağabeyi Kökenay ikisini de öldürmekle tehdit eder. Gençler bir süre saklanırlar ve yakalanmazlar. Ortalık yatışınca anne babası ve kardeşlerinden özür dileyip bundan böyle saklanmadan yaşamak isteyen Mamır, köyüne döner. Köyüne ulaşmak üzereyken ağabeyi Kökenay kızkardeşini vurarak öldürür. O anda Mamır'ın ağzından şu sözler dökülür:

-Kökenay, karğamaymın, sözüme bak, - Kökenay, beddua etmem, beni dinle,
İsim jön, bir Kudayğa könülüm hak. Yaptığım doğrudur, bir Allah'a gönülüm hak.
Moynuna menin kanım halal bolsın, Boynuna benim kanım helal olsun,
Bolma endi Kalkamanın kanına ortak... Olma artık Kalkaman'ın kanına ortak...

Mamır bu sözlerle dünyaya veda etmiştir (Kudayberdiyev 1988:283).

Kökenay'ın Mamır'ı öldürüp Kalkaman'a ölüm cezası istemesinin temelinde, "yedi kuşağa kadar kız alıp vermeme yani akraba evliliği yapılmaması, kan değiştirilmemesi" ilkesinin gözetilmesi talebi olduğu görülmektedir.

Kız kardeşini öldürdükten sonra Kalkaman'ı da öldürmeye karar veren Kökenay'a, köy aksakalları istişare ederek, bir şart koşarlar. Bu şarta göre, yayını hazırlayıp bekleyen Kökenay'ın önünden Kalkaman yürük atla koşarak geçsin. İlk vuruşta isabet ettirip öldürürse Kalkaman'la ödeşmiş sayılınsınlar, aksi takdirde bu dava böylece kapansın demişler. Kökenay da Kalkaman da bu kararı kabul edip uygulamış. Koşarak geçen Kalkaman'a ok isabet etmemiş ve o da başka bir bölgeye gidip yaşamını sürdürmüştü... (Kudayberdiyev 1988:291).

Bu konudaki etnoloji uzmanı ve tanınmış bilim adamı Akselev Seydimbek'in görüşü dikkat çekicidir. Seydimbek;

Bu eğilimin oluşumunda Kazaklar yedi kuşağa kadar akraba evliliği yapılmaması geleneğinin bozulmamasını büyük bir dikkatle ve titizlikle denetlemişlerdir. Kalkaman ile Mamır'ın akrabalıklarının arası dört beş kuşak olmasına rağmen, onların birbirlerine olan aşkı, halkın huzurunu kaçırın büyük bir suç olarak kabul edilmiş ve bu nedenle de ağır bir ceza almışlardır der (2008:174).

Neticede sevenler kavuşamamış ve olay bir trajediyle sonuçlanmıştır. Bu örneklerden Kazak halkının “yedi ata” geleneğini katı bir şekilde koruyup uyguladığını görmek mümkündür.

Bunun yanı sıra, M. Avezov'un “Karagöz” adlı aşk manzumesinde de iki gencin birbirlerini sevmesine rağmen evlenememeleri konusu işlenmiştir. Karagöz ile Sırım'ın aşklarına en büyük engel, ikisinin de akrabalık bağlarının arasından yedi kuşak geçmesi ve bu nedenle de nikâhlanıp aile kuramayacak olmalarıdır. Üstelik Karagöz başka bir kabilenin tanınmış, itibarlı delikanlısı Narşa'yla nişanlandırılmıştır. Kız, dünürler tarafından istenip memleketinden götürülmek üzereyken Sırım,

<i>Jürekin jatka ketse, kalağanı,</i>	“Yüreği yabancıya gittiyse, istediğidir,
<i>Ümittin kayta üzilse, jamağanı,</i>	Ümidin yine kaybolduysa, yamadığıdır,
<i>Betinen jat bop ketken oralmasa,</i>	Yabancıya dönüştüğü yönden dönmüyorsa,
<i>Jas tögip egilmeske şama kanı!</i>	Yaş döküp haykırmaya derman hani!”

diye çaresizliğini ve duygularını dile getirmiştir (Avezov1981:130).

İşte bu durum, onların hayatlarını zamansız dert ve hasrete doldurmuştur.

Karagöz gittikten sonra ardından Sırım gelip götürmek ister. Sırım, Karagöz'e, “Bu memleket senin memleketin olmayacak. Sen beni sevdiğinden beri ben huzurumu kaybettim. Sen evlenip gittiğinde bir daha görmeyeceğim, mecnun olayım demiştim, fakat olmadı. Seni gözlerin görmeyeceği, kulakların duymayacağı yerlere götürmek, senin yolunda, seninle beraber kucağımdan ayırmadan ölmek isterim” der. O anda Karagöz, “Ben seninle gelirim, Sırım! Gelmezsem yolum dar, çaresizim. Tanrı yardımcımız olsun!” (Avezov 1981:135).

Böylece ikisi kaçmaya yeltendikleri sırada yakalanırlar ve birbirlerini sevmelerine rağmen, halk geleneklerine göre “ayıplı” olarak görülürler. Destanın sonunda birinin delirerek ölmesi, diğerinin hayatta kalsa da acı dolu bir hayat sürmesi, asırlık halk geleneğine karşı gelmeleri sebebiyledir.

Örneklerden ve bilgilerden anlaşıldığı üzere, aradan yedi kuşak geçene kadar akraba evliliği yapılması yasağının neticesinde Kazak ırkı bozulmaktan, soy ve genetik özelliklerini kaybetmekten, nesillerin azmasından korunmuştur. Bu gelenek insan gelişimi tarihinde biyolojik ve sosyal açıdan büyük bir öneme sahiptir.

“Yedi Yargı'da” belirtilen bu talepler, günümüzdeki Kazakistan Cumhuriyeti Evlilik ve Aile Kanununun 11. maddesine *doğrudan kan ve soy bağı olanların, yakın akrabaların (anne babalar ile çocukların, dede, ninelerinin ve torunlarının) aynı anne babadan ve farklı anne babadan olan, babası ile annesi ortak kardeşlerin arasında nikah kıyılması yasaktır* (KC. Evlilik ve Aile Kanunu 1998:68) şeklinde yansıtılmıştır.

Sonuç

Kazak toplumunda yaşatılan geleneğe göre her genç, kendi yedi ceddini, türediği soyunu bilmek zorundadır ve bunu bilmemek, soysuzluğun ve kayıtsızlığın belirtisidir diye kabul görmüştür. Yedi atasını bilmenin, sadece atalarının isimlerini bilmekle sınırlandırılmadığını her Kazak bilir. Yedi atasını bilmek, yedi kuşak geçmeden kız alıp vermemeye geleneğini sürdürmek, sadece kendi onurunu, aile değerlerini korumak değil, ulusun geleceğini etkileyen itici bir güçtür.

Tavke Han döneminde alınan “Yedi Yargı” kararnamesine, Kazak halkının bu geleneği özel bir madde olarak dâhil edilmiş ve resmî olarak kabul edilmiştir. Bu geleneğe uyulması meselesi, aksakallar tarafından sıkı bir kontrol altına alınmıştır. Günümüzde de Kazak halkı çocuklarını evlendirmeden önce akrabalık bağlarını kontrol etmekte ve aradan yedi kuşak geçmeden evlilik yapılmaması geleneğini sıkı bir şekilde korumaktalar. Yedi atasını, yani soyunu araştırmanın, genetiği bozulmaktan koruyacak bir ihtiyaç olduğu, bilimsel çalışmalarla da kesinleşmiştir.

Aynı kandan olanların, yani yakın akrabaların çocuklarından türeyen nesillerin kusura ve zihinsel engelli olarak doğduklarını çeşitli araştırma ve deney sonuçları ortaya koymaktadır. İşte, bu sebeple Kazak atalar, gelecek nesillerin sağlıklı, zihinsel ve fiziksel açıdan gelişmiş olmaları için akraba evliliğini ve onun içinde özellikle yedi kuşak atlatılmadan evlilik yapılmasını yasaklamış ve engellemiştir.

Öncelikle, aynı kandan olan yakın akraba ve karma evlilikler, dünyadaki birçok ulusları türlü hastalıkların ve sağlıksız nesillerin ortaya çıkması açısından çıkmaza sokmaktadır. Bu durum, modern Kazak toplumu için de çok önemli bir meseleye dönüşmeye başlamıştır. Akraba evliliği yapılmaması, sadece Kazak halkının değil, genel olarak insanların sağlıklı bir nesli yetiştirmesi ve sağlıklı bir geleceğe kavuşması açısından oldukça önemlidir. Bunu, günümüzdeki bilim dünyası da araştırıp kanıtlamıştır. Dünyadaki birçok ülkede insanın irsi özelliklerini kaybetmeye başladığını fark eden genetik bilim adamları, üç kuşak geçmeden veya karma evlilik yapan çiftlerin çocuklarının kısırlık gibi problemler de yaşadıklarını belirlemişlerdir. Bu tespitler söz konusu Kazak geleneğinin önemini ortaya koymaktadır.

NOTLAR

1. Jabı, en eski Kazak atlarından biridir.

KAYNAKÇA

- Abramzon, Saul. “Patriarhalno – Obşinniy Uklad i Puti Ego İzjivaniya u Narodov Sredne Aziyatskih Respubliki Kazahskiy SSR”. *Mejdnarodny kongress antropologičeskihi etnografičeskihhaik*. Moskova:Nauka (1964): 86-96.
- Ahmetova, Zeynep. *Babalar Amanatı: Estelik. Esse*. Almatı:Sanat, 2012.
- Alimbay, Nursan. *Kazaktın Etnografiyalık Kategoriyalar, Uğımdar men Ataularının Dastürli Jıyesi*. Ansiklopedi. II. cilt. E-İ. Almatı: RPK Slon, 2012.
- Altınarın, İbray. “Oçerki Obıçayev Pri Svatovstve i Svadbe u Kirgizov Orenburgskogo Vedomstva”. *Zapiski Orenburg. ZOOİRGO. Vıpl. Kazan:1870*.
- Arğınbayev, Halel. *Kazak Halkındağı Semya Men Neke*. Almatı: Kazak SSR-nin Ğılım Baspası, 1973.
- Avezov, Muhtar. *Jıyırma Tomdık Şığarmalar Jıynağı. 9. Tom. Pıyesalar*. Almatı: Jazuşı, 1981.
- Babalar Sözi*. Novellalık Erteğiler. Yüz ciltlik. 76. cilt. Astana: Foliyant, 2011.
- Begmanov, Kasımhan. *Halkı Mıktının -Saltı Mıktı (Etnografiyalık sır-suhbat)* Almatı: Murattas, *Dastür: Keşe, Bügin, Erten*. 3. cilt. Almatı: Baspa, 2010.
- Bızakov, Seydin. *Tübi Bir Türkiler*. Almatı: Kazak Ensiklopediyası Bas Redaksiyası, 2000.
- Çağınlar, Zekiye. “Anadolu’ya Göç Etmiş Bulgaristan Türklerinin Kutlama Törenleri İle Bu Törenlerde Yer Alan Müzikler”, *Folklor/Edebiyat* 24 (93/2018): 151-166.
- Elemes, Masımhan ve Öteuboydak Tileukabilülü. *Şıpagerlik Bayan*. Arab Karipinen Köşirgender. Almatı: Jalın, 1996.
- Gökalp, Ziya. *Küçük Mecmua*, (Çeviri yazı: Şahin Filiz), Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2009.
- Grebenkin, A.D. *Uzbeki*. Russkiy Turkestan. Vıpl. II., Moskva. 1872.
- Jaksıgalıyev, Janabek. “Tekilik Fenomeni” (tarihi-etnografiyalık payım) (26.01.2015.) 28.09.2018. <<https://e-history.kz/kz/contents/view/2673>>.
- Kaydar, Abduali. *Kazaktar Ana Tili Aleminde (etnolingvistikalık sözdik)*. Adam. I. Cilt. Almatı: Drayk Press, 2009.
- Kazakstan Respublikası Neke Jane Otbası Turalı Kodeksi* (Kazakistan Cumhuriyeti Evlilik ve Aile Kanunu). 17 Jeltoksan. № 321-1. Astana. 1998.

- Kazaktar*. Köpşilikke Arnalğan Toğız Tomdıq Anıktamalık. 5. cilt, Ata Salt. Almatı: Kazakstan Damu İnstitutı, 1998.
- Kazaktın ata zandarı. Kujattar, derekter, zertteyler*. Editör Salık Zimanov . 1-10 ciltler. Almatı: Jeti Jarğı, 2005.
- Kenjeahmetuli, Seyit. *Kazaktın salt-dastürleri men adet-ğurıptarı. Jeti Kazına*. 3. kitap. Almatı: Ana Tili Baspası, 2010.
- Kudayberdiyev, Şakarim. *Şığarmaları: Ölender, Dastandar, Kara Sözder*. Almatı. Jazuşı Baspası, 1988.
- Kudaybergenova, Ayjamal - Bekbalak Kerim. “Ontüstik Kazakstan Kazaktarının Adet-Ğurpimen Salt-Dastürleri. Kazak Halkının Dastürleri men Adet-Ğurıptarı”. I. cilt: Almatı: Arıs Baspası, 2005.
- Levşin, Aleksei. *Opisanie kirgiz - kazaç 'ih, ili kirgiz-kaisackih, ord i stepei*. Çast 3. Sankt-Piterburg: 1832.
- Mağavin, Muhtar. *XV- XVIII Ğasırlardağı Kazak Akın, Jraularının Şığarmalar Jynağı*. Almatı: Jazuşı Baspası, 1970.
- Makovetskiy, Petr. *Materiyalı Dliya İzuçeniya Yuridiçeskih Obıçayev Kirgizov*. Vıp. I. Materiyalnoye Pravo. Omsk: Tipografiya Okrujnogo Ştaba, 1886.
- Malğajuli, Yerjan Kajı. *Din men Dastür. Tal Besikten Jer Besikke Deyin*. II. kitap. Almatı: Davır, 2017.
- Malışev, Nikolay. *Obıçnoye Semeynoye Pravo Kirgizov*. Yaroslavl: Tipografiya Gubernskogo Pravleniya, 1902.
- Nisanbayev, Abdimalık. *Kazakstan Ulttk Ensiklopediya*. III. Cilt. G-J. Almatı: Kazak Ensiklopediyasının Bas Redaksiyası, 2001.
- Öseruli, Nuralı. *Jeti Jarğı*. Almatı: Jeti Jarğı Baspası, 1995.
- Rudenko, Sergey. *Antropologičeskiye Osobennosti Zapadnih Kazahov*. Kazaki. Antropologičeskiye Oçerki. MOKİSAR. 3. Vıp., Seriya Kazahstanskaya. Leningrad:1927.
- Sanik, Zeynolla ve Zeynollakızı Janat. *Kazak Etnografiyası*. Almatı: AnArıs Baspası, 2016.
- Seydimbek, Akselev. *Kazaktın Auzşa Tarihi*. Astana: Folyant, 2008.
- Şaniyazov, Karim. *Uzbeki-Karluki. İstoriko-Etnografičeskiy Oçerk*. Taşkent: Bilim, 1964.
- Tabıldı, Abdıbay. *Etnopedagogikalık Okılmdar*. Almatı: Bilim, 2005.
- Turgunbayev, Erlan. “Kazak Tarihini Zertteudeğı Şejirenin Ormı”. Kaznu Bulletin. History series. №2 (81). (2016): 294-300.
- Zagryajskiy, Georgi. “Yuridiçeskiy obıçay Kirgiz o različnih rodah sostoyaniy i o pravah im prisvoennih. O narodnom sude u koçevogo naseleniya Turkestanskogo kraya po obıçnomu pravu”. Ejeğodnik. MSTK. IV. Vıp. Sankt - Piterburg. 1876.